

PRIVAČIŲ SAUGOS STRUKTŪRŲ INTEGRAVIMOSI Į TEISĖTVARKOS PALAIKYMŲ SISTEMĄ GALIMYBĖS

Dr. Raimundas Kalesnykas

Lietuvos teisės universitetas, Policijos fakultetas, Policijos teisės katedra
Valakupių g. 5, 2057 Vilnius
Telefonas 74 06 24
Elektroninis paštas ptk@ltu.lt

Pateikta 2001 m. gruodžio 14 d.

Parengta spausdinti 2002 m. birželio 18 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Policijos teisės katedros profesorius habil. dr. Česlovas Mančinskas ir šio Universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros doc. dr. Algimantas Urmonas

S a n t r a u k a

Straipsnyje, remiantis autoriaus atliktu privačių saugos struktūrų veiklos tyrimu Lietuvoje, nagrinėjamos šių institucijų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą galimybės, taikant lyginamąjį metodą apžvelgiami privačių saugos rinkos tyrimai, atlikti mokslininkų ir praktikų Vakarų Europoje, Kanadoje ir JAV.

Kuriantis teisei valstybei atkakliai keliamas tinkamos fizinių ir juridinių asmenų teisių, laisvių ir teisėtų interesų apsaugos klausimas. Rinkos ekonomikos sąlygomis egzistuojančios viešosios teisėtvarkos institucijos tinkamai neužtikrina būtiniausių piliečių, verslo atstovų ir įmonių saugumo poreikių. Tuo paaiškinamas ir privačių saugos struktūrų atsiradimo procesas mūsų šalyje. Straipsnyje nagrinėjamas privačių saugos struktūrų indėlis į valstybinę teisėtvarkos palaikymo sistemą, jų susikūrimo ir išplitimo priežastys, analizuojami kai kurie pagrindiniai jų veiklos teisinio reguliavimo aspektai, taikant lyginamąjį metodą pateikiamas jų ryšys su policijos vykdomomis funkcijomis. Autorius mano, kad privati teisėtvarkos sritis yra *neiširta*, palyginti su policija ar kita viešąja teisėtvarkos sritimi; privati teisėtvarka yra *nepanaudotos* galimybės integruotis į valstybinę teisėtvarkos palaikymo sistemą ir vykdyti teisės pažeidimų prevenciją; privati teisėtvarka yra *neįvertinta* vykdant asmens bei jo turto saugumo užtikrinimo funkcijas bei padedant viešiesiems subjektams vykdyti teisėtvarkos palaikymo funkcijas visuomenėje.

I ž a n g a

XX amžiuje Lietuvoje kartu su valstybine teisėtvarkos palaikymo sistema pradėjo veikti ir privati asmens, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistema. Atsirado ir aktyviai veikia šios sistemos subjektai: privačios saugos ir detektyvinės organizacijos, fizinių ir juridinių asmenų įkurtos saugos tarnybos bei jų struktūriniai padaliniai. Aktyvi ir greita saugos paslaugų rinkos plėtra reikalauja šios socialiai naudingos žmonių veiklos rūšies atitinkamo teisinio reguliavimo mechanizmo. Galima konstatuoti, kad ši teisėtvarkos sritis nėra tinkamai sureguliuota. 1993 m. kovo 12 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 160 patvirtinti „Asmens ir turto saugos nuostatai“ pasenę, nes atspindi tas realijas, kurios buvo būdingos tam laikotarpiui, kada privati saugos veikla dar tik formavosi. Nuo to momento iš esmės pasikeitė nemažai įstatymų ir kitų teisės aktų, kurių teisės normos įgyvendinamos vykdant privačių saugos struktūrų veiklą. Juose kitaip sprendžiami daugelis klausimų, susijusių su pastarųjų veikla. Atsiranda būtinybė teisiškai sureguliuoti privačių teisėtvarkos institucijų vietą bei vaidmenį užtikrinant asmens, jo turto, visuomenės saugumą bei viešosios tvarkos apsaugą.

Mokslininkų, praktikų ir politikų žvilgsnis tvirtai nukreiptas į policijos ir kitų viešųjų teisėtvarkos subjektų veiklos tyrinėjimus. Privati saugos sritis tyrimo požiūriu nustumiama į šalį, todėl kyla tam tikras nerimas dėl privačių saugos subjektų dalyvavimo palaikant teisėtvarką ir jų noro „privatizuoti“ pagrindines, diskutuotinas policijos funkcijas. Tai rimtos problemos, kurios turi rūpėti ne tik policijos tarnyboms, bet ir kitoms viešojo administravimo institucijoms. Šiame straipsnyje pabrėžiamos privačių teisėtvarkos institucijų galimybės „privatizuoti“ kai kurias teisėtvarkos palaikymo funkcijas. Šis tikslas yra ne tik mokslininkų, teisėtvarkos ir privačios saugos veiklos specialistų tyrimo objektas, bet ir tų, kurie vykdo šią sričių politiką. Taip bandoma parodyti, kad mokslininkai, praktikai ir politikai turėtų labiau domėtis šiuo socialiniu reiškiniu.

Straipsnio tikslas – nustatyti privačios saugos rinkos teisinio reguliavimo ribas bei privačių saugos struktūrų indėlį palaikant teisėtvarką.

Straipsnio tikslui pasiekti *numatyti šie uždaviniai*:

- atskleisti sampratos „privati sauga“ turinį;
- pateikti trumpą privačių saugos struktūrų raidos genezę;
- apibendrinti kai kuriuos privačių saugos veiklą reguliuojančius teisės aktus;
- panagrinėti kai kurias privačios saugos rinkos problemas.

Tyrimo objektas – privačios saugos struktūros¹ (privati policija), jų vykdoma asmens, jo nuosavybės ir visuomenės saugumo užtikrinimo bei viešosios tvarkos apsaugos veikla.

Tyrimo metodai: galiojančių teisės aktų, naujausios Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūros analizė, policijos mokslo tyrėjų ir policijos praktikų tyrimų apibendrinimai, istorinis, statistinis ir loginis–analitinis metodai.

Straipsnio struktūra. Straipsnį sudaro dvi dalys: pirmoji skiriama privačių saugos struktūrų integravimosi procesui į teisėtvarkos palaikymo sistemą, antroji – privačių saugos struktūrų teisinio reguliavimo problemai nagrinėti.

1. Privačios saugos struktūrų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą procesas

Atgavus nepriklausomybę Lietuvos valstybėje daug kas pasikeitė ne tik ekonomikoje, politikoje, kultūroje, bet ir kitose viešojo gyvenimo bei socialinės veiklos srityse. Naujų Lietuvos valstybėje ūkinės veiklos formų plitimas, oficialūs leidimai plėtoti verslą, verstis tarpininkavimo ir kita komercinė veikla parodė, kad valstybės valdymo aparatas nepasirengęs operatyviai ir apgalvotai vykdyti „verslo struktūrų veiklos koordinavimo, kontrolės ir teisinės apsaugos politikos“ [1, p. 49]. Viešojo valdymo mechanizmo nesureguliuojimas, koordinavimo ir komercinės veiklos neužtikrinimas sukelia rimtas socialinių–ekonominių santykių plėtos deklinacijas šiuolaikinėje visuomenėje. Minėti veiksniai daro įtaką šiuolaikinei visuomenei, nes metodiškai ir neigiamai keičia daugelio individų požiūrį.

Mūsų šalyje atsiradusios privačios saugos struktūros iš dalies gali kompensuoti valstybinės teisėtvarkos sistemos trūkumus sprendžiant teisės pažeidimų prevencijos, asmens, jo turto, viešojo saugumo užtikrinimo ir tvarkos apsaugos klausimus. Neabejojama, kad privačios saugos struktūros kuriamos privataus intereso pagrindu, o jų veikimo sritis priklauso nuo fizinio ar juridinio asmens, kuris už atitinkamą mokestį samdo šias tarnybas savo saugumui užtikrinti. Tačiau nereikia teisėtvarkos suprasti kaip veiklos, kuri priklauso „nuo atskirų subjektų pageidavimų“ [2, p. 45], kaip neteisėtos veiklos, nukreiptos tik į atskiro savininko valią. Viešuosius interesus tokios struktūros užtikrins tuo atveju, kai sutaps policijos ir privačių saugumo struktūrų veikla arba jei valstybė tai skatins ekonominiais svertais. Viešasis interesas – veiksnys, darantis įtaką esant neteisėtam įvykiui, o privatiems saugos subjektams suteikta nemažai įgaliojimų užkirsti kelią tokiems įvykiams. Susiklosčius šiandieninėms so-

---

¹ Privačios policijos veiklą galima išskirti į dvi rūšis: privati saugos veikla ir privati detektyvinė veikla. Šios dvi veiklos sritys yra autonomiškos ir reliatyvios viena kitos atžvilgiu, todėl autorius savo tyrimo objektu pasirinko privačių saugos struktūrų vykdomą veiklą teisėtvarkos srityje. Be to, Vakarų Europoje ir JAV veikia bendra privačios policijos sistema, apimanti įvairias jos posistemas (saugumo užtikrinimą, tvarkos palaikymą įvairiose vietose, privatų sekimą ir pan.).

cialinėms–ekonominėms sąlygoms šiuolaikinis teisės mokslas privalo spręsti naujus uždavinius, susijusius su Lietuvos, kaip teisinės valstybės, kūrimu ir plėtra, kuriais nenukrypstamai ir tikslingai siekiama sureguliuoti asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimus tik teisėtais metodais ir priemonėmis. Nemažai reikšmės sprendžiant kilusias problemas turi privačių teisėtvarką palaikančių subjektų veiklos teisinių ir organizacinių aspektų studijavimas ir tyrimas, pagrindinių principų tyrimas gerinant privačių saugos struktūrų ir policijos bendradarbiavimą, tyrimo procesai, susiję su privačios teisėtvarkos veiklos subjektų teisinės padėties ir socialinės apsaugos klausimų nagrinėjimu, asmens, jo turto ir viešosios tvarkos apsaugos klausimai sudėtingomis rinkos santykių plėtos sąlygomis.

Daugelis Vakarų Europos mokslininkų, pavyzdžiui, B. George'as, M. Buttonas [2], L. Jonhstonas [3], R. Ericsonas, K. Haggerty [4], T. Jonesas, T. Newburnas [5], L. Noaksas [6], tyrinėjančių privačių saugos struktūrų indėlį užtikrinant komercinio sektoriaus saugumą, pripažįsta jų teigiamą įtaką viešojo saugumo užtikrinimo sistemai. Valstybė, remdamasi savo nacionalinėmis galimybėmis, siekia „privatizuoti“ kai kurias teisėtvarkos palaikymo funkcijas, t. y. perduoti ją privačioms komercinėms struktūroms. Šiandien tai galima padaryti dviem pagrindiniais būdais:

- 1) privačią saugos veiklą visiškai perleisti atskiroms komercinėms įmonėms; kiekviena jų vietos teisės aktu pagrindu vykdytų tokią veiklą (tai jau vyksta);
- 2) įvesti valstybinę kontrolę, leidžiančią specialiai sukurtu ir priimto teisės akto pagrindu vykdyti privačių saugos struktūrų veiklos kontrolės–priežiūros funkcijas. Tai leistų šias organizacijas įtraukti į teisėtvarkos palaikymo funkcijų vykdymą valstybės mastu numatant, kad privačios saugos struktūros – tai būtina ir neišvengiama teisinės valstybės teisėtvarkos palaikymo sistemos dalis.

Remiantis atlikta privačių teisėtvarkos institucijų veiklos patirties analize galima konstatuoti, kad klaidinga būtų atskirti šias struktūras nuo viešųjų, todėl būtina pabrėžti, kad privačios saugos tarnybos – tai pereinamojo laikotarpio struktūros. Minėtas struktūras būtina integruoti į bendrą teisėtvarkos palaikymo sistemą. Jos galėtų tapti tikraisiais policijos ir kitų viešųjų saugos tarnybų pagalbininkais ir partneriais. Šiandien valstybė privalo administruoti teisėtvarkos funkcijas pagal Konstitucijos reikalavimus, o privačios saugos struktūros, įgyvendindamos teisėtvarkos užtikrinimo uždavinius ginant privačius interesus, neturi pažeisti viešųjų teisėtvarkos užtikrinimo interesų.

1.1. „Privati sauga“. Kas tai?

Norint įvertinti privačių saugos struktūrų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą galimybes, jos indėlį į šią sistemą, iš pradžių svarbu apibrėžti, ką reiškia terminas „privati sauga“. Minėto termino apibrėžimo teisinėje literatūroje kol kas nėra. Pastaruoju metu vyksta akademinės diskusijos siekiant išsiaiškinti termino „privati sauga“ turinį ir apibrėžti privačių saugos struktūrų vietą teisėtvarkos sistemoje. Pirmieji privačios saugos apibrėžimą pateikė JAV mokslininkai P. Kinsberry ir A. Weaveris, kurie šią kategoriją apibrėžė „kaip pareigūnų ir institucijų, vykdančių apsaugos, sekimo ir prievartos funkcijas, visumą“ [2, p. 24]. L. Jonhstonas (Anglija), P. C. Steningas, C. D. Shearingas (Kanada) ir N. Southas (Anglija) kritiškai tokį traktavimą, nes privačių saugos struktūrų vykdomos funkcijos buvo analogiškos valstybinių institucijų (pvz., policijos) vykdomai teisėtvarkos veiklai. Prievarta neturėtų būti pagrindinis privačios policijos bruožas ir jos veiklą nulemiantis veiksnys, tačiau pagrindas panaudoti prievartą atsiranda būtinosios ginties ir būtinojo reikalingumo atvejais, kai siekiama apsaugoti klientų teises ir teisėtus interesus. Pagrindas viešiesiems teisėtvarkos subjektams panaudoti prievartą atsiranda dėl jiems suteiktų valdymo įgaliojimų. Pagrindinis viešosios ir privačios policijos skirtumas tas, kieno interesams skirta ši veiklos sritis – viešiesiems ar privatiems. Privačios saugos struktūros pirmenybę turi skirti prevencinei funkcijai ir tik tada – sekimo ir paieškos veiklos kryptį privačios nuosavybės apsaugos srityje. Viešieji teisėtvarkos subjektai rūpinasi viešųjų interesų apsauga (vykdo asmens, viešojo saugumo užtikrinimo, viešosios tvarkos apsaugos, sunkių nusikaltimų tyrimo, nusikaltėlių paieškos ir

kitas funkcijas). Kaip matome, šiems subjektams būdinga ta pati funkcija – teisės pažeidimų prevencija ir tvarkos palaikymas, t. y. teisėtvarkos palaikymas.

Autorius, atlikęs policijos ir privačių saugos veiklos tyrimus, daro išvadą, kuri privačią saugos veiklą leidžia atskirti nuo policijos vykdomos teisėtvarkos palaikymo veiklos pagal šiuos požymius: 1) veiklos pobūdį (privačios saugos struktūros savo veiklą vykdo sutarčių pagrindu, o jų tikslas – gauti pelną); 2) privati saugos veikla remiasi sutartiniais santykiais, kur aiškiai apibrėžtos šių santykių atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo ribos bei laikas; 3) asmenys, vykdančys privačią teisėtvarkos veiklą, neturi tokių įgaliojimų kaip policijos pareigūnai; 4) policijos vykdoma teisėtvarkos palaikymo veikla reguliuojama viešaisiais teisės aktais (Policijos veiklos įstatymu, administraciniais, baudžiamaisiais įstatymais ir t. t.), o privačių saugos struktūrų – privatinės ir viešosios teisės aktais, kurie numato tam tikrus šių struktūrų veiklos principus; 5) prevencinis pobūdis (privačių saugos struktūrų kompetencija nutrūksta (t. y. pereina viešiesiems teisėtvarkos subjektams) tada, kai įvykdomi nusikalstami veiksmai jų klientų atžvilgiu).

Remiantis minėtais esminiais skirtumais *privačią saugą* galima apibrėžti kaip veiklą, nukreiptą į fizinių ir juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, taip pat kitų šiam tikslui nustatytų paslaugų teikimą, įgyvendinamą sutarčių pagrindu veikiančių nevalstybinių subjektų sistemą.

1.2. Privačių teisėtvarkos struktūrų raidos tendencijos

XIX a.–XX a. pr. Europoje ir JAV susikūrus profesionaliai viešajai policijai kaip alternatyva jai veikė ir privačios saugos tarnybos, vykdančios naktinių sargų bei kitas gyventojų saugumo užtikrinimo funkcijas. Pirmoji privati teisėtvarkos institucija atsirado JAV 1855 metais, kai A. Pinkertonas įkūrė saugos agentūrą [7, p. 145], kuri šiuo metu yra viena iš didžiausių pasaulyje. Ši tarnyba vykdė geležinkelio kelių apsaugos, krovinių gabenimo iš valstijos į valstiją saugumo užtikrinimo, viešosios tvarkos apsaugos, masinių riaušių malšinimo, gyventojų gyvybės, sveikatos ir turto apsaugos, kitaip tariant, policijos funkcijas. Europoje pirmoji privati saugos organizacija buvo įkurta 1901 m. Hanoveryje (Vokietijoje). Ją sudarė be darbo likę sargai, o jų funkcijos išplaukė iš viešosios policijos kompetencijos. Tais pačiais metais Skandinavijoje danų magnatas J. P. Sorensenas įkūrė pirmąją nedidelę privačią saugos kompaniją „ISS“, 1934 m. jo sūnus Erikas Švedijoje įkūrė atskirą saugos kompaniją „Securitas“. Vykstant įvairioms transformacijoms bei pokyčiams pirmosios privačios saugos kompanijos įkūrėjo vaikaičiai Jorgenas ir Svenas Sorensenai 1981 m. sukūrė didelę privačią saugos organizaciją „Group 4 Securitas“, kuri buvo viena iš didžiausių pasaulyje. 1906 m. Danijoje S. Falckas įkūrė privačią saugos kompaniją „Falck“ (danų kalboje „falck“ reiškia „sakalas“), kuri vėliau buvo pavadinta „Falck Group“. Ji teikė saugos ir pagalbos paslaugas. 2000 m. gegužės 2 d. šių dviejų didelių kompanijų vadovai pareiškė, kad jas sujungia. Taip „Group 4 Falck“ tapo antra pagal dydį saugos ir pagalbos paslaugas teikianti bei seniausia Europoje kompanija. Ši kompanija užima tvirtas lyderio pozicijas daugelyje Šiaurės Europos, Vidurio Europos šalių, Baltijos ir Beneliks valstybėse, Jungtinėje Karalystėje, Kanadoje, Australijoje ir kitur, t. y. iš viso 50 pasaulio valstybių, kuriose dirba 115 000 žmonių.

Lietuvoje pirmoji privati policija buvo įkurta 1929 m. Kaune. Ji rūpinosi mokesčių išieškojimu ir atskirų objektų apsauga. Privatinės policijos paslaugomis naudojosi Kauno žydų liaudies bankas, Lietuvos komercinis bankas, akcinė bendrovė „Maistas“, Kauno miesto ligonių kasa ir kitos įstaigos bei organizacijos [8, p. 52]. Privatinės policijos kompetencija buvo įtvirtinta 1934 m. vasario 1 d. VRM išleistoje „Privatinei policijai organizuoti ir veikti instrukcijoje“, kuri numatė, kad privatinė policija yra išlaikoma suinteresuotų įstaigų ar asmenų lėšomis, įtraukiama į bendrą miesto ar apskrities policijos dislokaciją ir pavaldi tos vietovės viešosios policijos vadui. Privatinėje policijoje 1929 m. dirbo 29, 1938 m. – 64, 1940 m. – apie 100 pareigūnų [9, p. 417], kurie naudojosi visomis policijai įstatymų suteiktomis teisėmis.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, 1992 m. spalio 25 d. priėmus naują Konstituciją, įsitvirtinus rinkos santykiams pradėjo kurtis privačios saugos struktūros. Nuo to laiko, kai

Vyriausybė patvirtino „Asmens ir turto saugos nuostatus“, privačių saugos tarnybų Lietuvoje padaugėjo nuo 2 iki 54, o saugos tarnybų filialų iki 20. Daugiausiai privačių saugos tarnybų ir jų filialų veikia didžiuosiuose šalies miestuose: Vilniuje – 17; Kaune – 13; Klaipėdoje – 8, Panevėžyje ir Alytuje – po 4; Šiauliuose – 3. Lietuvoje 19 miestų asmens ir turto saugumo užtikrinimo paslaugas teikia privačios saugos kompanijos, t. y. jos užėmusios vieną trečdalį šalies rinkos. Šiuo metu veikia 72 įmonių saugos struktūriniai padaliniai ir 157 jų filialai. Daugiausiai jų buvo užregistruota 1998 m., kada 131 įmonė turėjo įsteigusi savo saugos padalinius. Nuo to laiko jų pradėjo mažėti, nes: *pirma*, tam didelę įtaką padarė komercinių bankų, kurie buvo įsteigę saugos struktūrinius padalinius, likvidavimas; *antra*, prasidėjo saugos struktūrinių padalinių reorganizavimo į saugos tarnybas procesas.

2000 m. liepos 1 d. saugos tarnybose dirbo 2780, saugos struktūriniuose padaliniuose – 2785, jų filialuose – apie 2000 saugos darbuotojų. Šalies mastu 61 saugos darbuotojas tenka 100 000 gyventojų (daugiausiai Telšiuose – 126). Viešosios policijos biure dirba 7471 policijos pareigūnas, vykdamas teisėtvarkos funkcijas. Konstatuojama, kad privačių saugos darbuotojų ir policijos pareigūnų santykis yra 1:1. JAV privačios ir viešosios policijos santykis lygus 2:1, Didžiojoje Britanijoje – 2:1, Vokietijoje – 1:1, Prancūzijoje – 1:1,5.

Kiekvienoje Europos valstybėje privačios policijos veiklos mastai labai skirtingi. Vokietijoje, Švedijoje ir Ispanijoje daug daugiau žmonių dirba privačiose saugos struktūrose nei Olandijoje, Danijoje ar Belgijoje. Pavyzdžiui, Vokietijoje užregistruota apie 1000 privačių saugos organizacijų, kuriose dirba apie 60 000 saugos darbuotojų ir 20 000 privačių detektyvų privačių, o saugos struktūrų veikla peraugo į verslą, atnešanti milijardus pajamų (kasmet apie 2,5 milijardo Vokietijos markių). Kiekvienoje valstybėje skiriasi ir įstatymų leidybos nuostatos kontrolės atžvilgiu bei privačios saugos darbuotojų įgaliojimai. Kai kuriuos skirtumus galima būtų suderinti, jei tik Europoje veiktų bendra saugos rinka, o tam tikrų saugos kompanijų veikla neapsiribotų viena Europa.

Manytina, kad privačios policijos veiklos plėtros priežastys yra šios:

- 1) padidėjus žmonių gerovei atsirado naujų nuosavybės formų. Dėl to policijai kyla daugiau problemų nusikaltimų prevencijos srityje. Ji turi nusistatyti prioritetus bei atsisakyti tokių funkcijų, kurios neturėtų būti priskirtos policijos kompetencijai. Nusikaltimų prevencijos srityje susikūrė privačios saugos rinka;
- 2) didėjantis nusikaltimų skaičius, ypač nuosavybės ir asmens saugumo užtikrinimo srityje. Žmonės nesijaučia saugūs, o policija negali į tai tinkamai reaguoti;
- 3) socialinės kontrolės, vykdomos tradicinių institucijų, pavyzdžiui, bažnyčios, mokyklos, šeimos, bendruomenės grupių, pablogėjimas.

Privačios saugos sektorius šiuo metu labai greitai plečiasi, todėl efektyvūs teisiniai standartai tapo aktuali klausimu siekiant užtikrinti aukštos kokybės paslaugas ir profesionalumą. Remiantis įstatymais galima vadovautis tokia politika, kurioje būtų skatinama privačių saugos struktūrų veikla ir būtų apsaugojama nuo nepageidaujamų tendencijų arba to, kas nepriimtina. Šiuo metu galiojančių Lietuvos įstatymų pobūdis ir pagrindas privačių teisėtvarkos veiklą leidžia traktuoti bei vertinti paviršutiniškai ir neigiamai.

2. Privačių teisėtvarkos institucijų veiklos teisinis reguliavimas

Teisės aktų, reglamentuojančių privačių saugos struktūrų veiklą Lietuvoje, analizė leidžia daryti išvadą, kad šiuo metu nėra sukurtų optimalių sąlygų efektyviai privačių teisėtvarkos institucijų ir jų pareigūnų veiklai vykdyti. Akivaizdu, kad kol teisiškai nereguluoti tam tikri klausimai, sunku tikėtis, kad šios struktūros dalyvaus vykdamas asmens, viešojo saugumo užtikrinimo ir tvarkos apsaugos funkcijas. Dėl to atsirado poreikis įstatymais sureguliuoti privačių saugos veiklą. Tai lėmė šios aplinkybės: *pirma*, būtina pakankamai aiškiai ir tiksliai detalizuoti visus teisinius santykius, susiklostančius privačioje teisėtvarkos srityje; *antra*, teisiniai santykiai privalo atspindėti objektyvias visuomenės, viešųjų ir privačių teisėtvarkos institucijų realijas; *trečia*, nustatyti papildomas garantijas, kad būtų sustabdytas nusikaltėlių skverbimasis į privačių teisėtvarkos sritį siekiant ją panaudoti nusikalstamais tikslais.

Autorius, atlikęs kontinentinių ir anglosaksų valstybių teisinės bazės, reglamentuojančios privačių saugos struktūrų veiklą, tyrimus daro išvadą, jog mūsų valstybėje yra didelis teisinis vakuumas privačioje teisėtvarkos srityje būtent todėl, kad nėra atitinkamo teisinio reguliavimo mechanizmo. Tai privačios saugos (asmens ir turto) funkcijas skatina vykdyti poįstatyminio teisės akto pagrindu, t. y. 1993 m. kovo 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais „Asmens ir turto saugos nuostatais“. Jau daugelį metų rengiamas „Privačios saugos ir detektyvinės veiklos įstatymas“, kurio įteisinimas stringa dėl tam tikrų objektyvių ir subjektyvių priežasčių. Kitaip nei mūsų valstybėje, užsienio šalyse sukaupta nemaža minėto teisės akto taikymo praktika, nes privačios policijos tarnybos sėkmingai veikia jau keletą dešimtmečių. Įstatymas, reglamentuojantis privačių saugos struktūrų veiklą, Švedijoje buvo priimtas 1974 m. (išplėstas ir papildytas 1989 m.), Ispanijoje ir Italijoje – 1981 m., Prancūzijoje ir Suomijoje – 1983 m., Portugalijoje – 1986 m., Danijoje – 1987 m., Norvegijoje – 1988 m., Belgijoje – 1991 m., Rusijoje – 1992 m., Olandijoje – 1997 m., Kanadoje – 1909 m., Japonijoje – 1972 metais.

Kaip rodo Vakarų Europos valstybių (Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Prancūzijos) teisėtvarkos palaikymo praktika, dažniausiai privačios saugos struktūros padeda viešosioms tarnyboms vykdyti teisės pažeidimų prevencijos funkcijas, ypač nuosavybės apsaugos srityje. Valstybėje vykstantys socialiniai ir ekonominiai pokyčiai daro įtaką dalies funkcijų perdavimui privatiems subjektams. Taip atsitiko su asmens ir jo turto saugumo užtikrinimo funkcijomis, kurias „privatizuoja“ privačios saugos struktūros. Minėtas delegavimas nepasibaigia tik vienos pagrindinės funkcijos įteisinimu, nes šios struktūros aktyviai įsitraukia ir į viešojo saugumo užtikrinimo bei tvarkos apsaugos funkcijų vykdymą, veikdamos kaip policijos ir kitų viešųjų tarnybų partneris. Taigi kalbama apie bendrosios funkcijos – teisėtvarkos – privatizavimą [10, p. 183–191].

Valstybė, kaip kontroliuojanti ir reguliuojanti organizacija, privalo teisingai planuoti ir valdyti šiuos procesus atsižvelgdama į tikrąją padėtį šalyje, nacionalinę ir užsienio valstybių patirtį [11, p. 48]. Tam būtina apibrėžti valstybės vietą šiame procese, sukurti atitinkamą teisinę bazę, privačių saugos struktūrų ir policijos bendradarbiavimo mechanizmą teisėtvarkos palaikymo srityje, aptarti privačių saugos struktūrų veiklos kontrolės ir priežiūros klausimus. Itin svarbią reikšmę pereinamajame etape turi tarptautinės integracijos klausimai, įskaitant ir teisėtvarkos sritį. Lietuva siekia įstoti į Europos Sąjungą (Europos bendruomenę) kaip lygiateisis partneris, tačiau prieš tai būtina išspręsti pagrindinį uždavinį – nusikalstamumo mažinimo ir prevencijos įgyvendinimo organizavimą visos valstybės mastu.

2.1. Teisės normų, reguliuojančių privačių saugos veiklą, sisteminimo prielaidos

Privačios saugos veiklos teisiniai pagrindai – tai pagrindinė jos teisinio reguliavimo dalis. Kitaip nei policijos ir operatyvinės veiklos teisinis reguliavimas, privačios saugos veiklos teisinis reglamentavimas nepasižymi tokiu griežtu santykiu su valstybės institucijų vykdomomis teisėtvarkos funkcijomis. Privačioje saugos veikloje vyraujantis interesas rūpintis savo klientų teisių ir teisėtų interesų apsauga reikalauja kokybiško teisinių santykių suregulavimo. Toks teisinis reguliavimas vyksta *dviem lygiais*: įstatymų ir poįstatyminių. Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus, kurių visuma sudaro privačios saugos teisinio reguliavimo pagrindą, galima skirstyti į 6 grupes:

1 grupei priklauso konstitucinės teisės normos (Lietuvos Respublikos Konstitucija);

2 grupei – tarptautinės sutartys ir susitarimai (Visuotinė Žmogaus Teisių Deklaracija, Tarptautinis civilinių ir politinių teisių paktas, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Deklaracija dėl visų asmenų apsaugos nuo prievartos išnykimo).

3 grupei – įstatyminiai teisės aktai: Civilinis kodeksas, Baudžiamasis kodeksas, Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Policijos veiklos įstatymas, Operatyvinės veiklos įstatymas, Ginklų įstatymas, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas ir kt. Tai svarbiausi teisinio reguliavimo šaltiniai, kurie gali būti taikomi privačios saugos veikloje;

4 grupei – „Asmens ir turto saugos nuostatų“ normos. Šiame nedideliame teisės akte susistemintos pagrindinės normos, reguliuojančios privačių saugos veiklą.

5 grupei – įstatymai ir kiti teisės aktai. Nors juose ir nėra teisės normų, tiesiogiai susijusių su privačia saugos veikla, tačiau be jų praktiškai negalima išsiversti vykdant šią veiklą (tai teisiniai santykiai, susiklostantys finansų, darbo, mokesčių mokėjimo, kontrolės ir priežiūros srityje, pavyzdžiui, Darbo sutarties įstatymas, Administracinių bylų teisenos įstatymas, Vals-tybės ir tarnybos paslapčių įstatymas, Mokesčių administravimo įstatymas);

6 grupei – kiti teisės aktai, išskyrus įstatymus, kuriuose nėra teisės normų, tiesiogiai susijusių su privačia saugos veikla, tačiau jos būtinos vykdant saugos veiklą (Vyriausybės nutarimai, centrinių viešojo administravimo subjektų išleisti teisės aktai – įsakymai, vietos savivaldos institucijų norminio pobūdžio sprendimai, teisminės valdžios priimti teisės aktai – Aukščiausiojo Teismo nutarimai ir išaiškinimai ir kt.).

Kaip matome, teisės normų, reguliuojančių privačią saugos veiklą, galima aptikti įvai-riuose teisės aktuose. Daroma prielaida, kad šių teisės aktų pagrindinės nuostatos būtų su-sistemintos ir įtrauktos į konkretų teisės aktą – įstatymą, kuris racionaliai apibrėžtų privačių saugos struktūrų teisinį statusą: privačios teisėtvarkos institucijos kuriamos siekiant saugoti savo piliečių, t. y. klientų, gyvybę, sveikatą, turtą, teises ir teisėtus interesus, vykdyti teisės pažeidimų prevenciją įvairiais metodais ir priemonėmis.

Teisės aktuose, reglamentuojančiuose privačią teisėtvarkos veiklą mūsų šalyje, ran-dama nemažai trūkumų ir prieštaravimų. Vienas iš būdingiausių trūkumų – efektyvių teisinio reguliavimo mechanizmo garantijų nebuvimas saugant piliečių teises ir laisves, turint ome-nyje privačios saugos veiklos specifiką, dėl kurios viešieji subjektai įgaliojami vykdyti minėtos veiklos teisėtumo užtikrinimą.

2.2. Privačios teisėtvarkos veiklos kontrolė

Pritariama nuomonei [12, p. 53–57], kad privati teisėtvarkos veikla turėtų būti licen-ci-juojama, nes tai leistų realiai įgyvendinti ir vykdyti valstybės kontrolės mechanizmą. Licen-ci-javimui pritaria ir privataus saugos verslo atstovai, ir potencialūs klientai, nes licencija yra paslaugų kokybės ir profesionalumo rodiklis. Privačių saugos struktūrų veiklos valstybinė kontrolė – tai valstybinių institucijų specifinė veiklos forma, kurios tikslas – užtikrinti teisėtumo laikymąsi privačių saugos struktūrų veikloje. Kontrolė vykdoma įstatymų nustatyta tvarka tiek valstybinių institucijų, organizacijų ir pareigūnų veikloje, tiek ir privačių saugos subjektų veikloje.

Privačios teisėtvarkos veiklos licencijavimas ir kontrolė vykdoma beveik visose Euro-pos valstybėse, kuriose galioja įstatymai, reglamentuojantys privačią saugos veiklą. Admi-nistracinė kontrolė dažniausiai suteikiama centriniams viešojo administravimo subjektams (vienose valstybėse – Vidaus reikalų ministerijai, kitose valstybėse – Teisingumo ministerijai arba vietos savivaldos institucijoms, JAV – vyriausybiniam komitetams). Privačios saugos kompanijos privalo pateikti metinę veiklos ataskaitą minėtiems viešiesiems subjektams (apie įdarbintų darbuotojų skaičių, darbuotojų, paliekančių tarnybą ir turinčių diplomus, skaičių, vykdomos veiklos tipą ir pan.). Tai leidžia surinkti patikimus duomenis apie privačią saugos rinką, jos mastą, vykdomas veiklos formas ir metodus. Būna priešingai, kai gana sunku gauti tokius duomenis [13, p. 221–222], nes nėra atitinkamo kontrolės ir atskaitomybės mecha-nizmo [14, p. 1–16].

Panaši padėtis ir Lietuvoje, kur dauguma privačią teisėtvarkos palaikymo veiklą vyk-dančių subjektų liko be atitinkamos viešojo administravimo institucijų priežiūros, kurioms pagal galiojančius teisės aktus suteikta teisė vykdyti tokios veiklos kontrolę ir priežiūrą. Šiuo metu Policijos departamento prie VRM Viešosios policijos biuro Viešosios tvarkos tarnybos pareigūnai įgalioti vykdyti veiklos kontrolę tų privačių saugos struktūrų, kurios teikia tik gin-klutas asmens ir turto saugos paslaugas. Kontrolė yra viena iš privačių saugos struktūrų veiklos teisėtumo užtikrinimo garantų, todėl ji turi būti atliekama visapusiškai. Be abejo, ga-lima susidurti su rimtomis problemomis, kai neatliekama visapusiška privačių saugos struk-tūrų veiklos kontrolė, nes neginkluota privati saugos veikla gali sukelti rimtesnius teisėtumo pažeidimus nei ginkluota. Policijos departamento prie VRM Viešosios policijos biuro Viešo-sios tvarkos tarnybos duomenimis, nuo 1995 m. iki šios dienos yra užfiksuoti 34 teisėtumo

pažeidimai privačioje saugos veikloje. Dažniausiai pasitaiko pažeidimų, susijusių su šaunamojo ginklo apyvartos taisyklių pažeidimais, tarnybinių pareigų viršijimu, tarnybinių pareigų atlikimu esant neblaiviam, chuliganizmo ir kitų prievartos naudojimo prieš asmenis atvejų, ginkluotos apsaugos teikimu neturint atitinkamų institucijų išduotų leidimų ir pan. Tai tik dalis pažeidimų, kurie patenka į šios tarnybos fiksuojamą statistiką. Kita dalis (galima teigti, kad didžioji dalis pažeidimų – apie 70 proc.) visai nepatenka į statistiką arba patenka į bendrą VRM statistiką apie nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus.

Privačių saugos struktūrų veiklos praktinė analizė leidžia teigti, kad jų veikloje pasireiškė rimti neigiami reiškiniai, kurie nėra kontroliuojami ir už kuriuos nėra numatyta atsakomybės sistema. Pavyzdžiui, kai kuriose privačiose saugos tarnybose paieškos priemonės naudojamos neteisėtais tikslais: užfiksuota, kad gaunama tarnybinė ar kita operatyvinė informacija iš policijos operatyvinių darbuotojų, minimi atvejai, kai į darbą privačiose saugos struktūrose priimami buvę policijos pareigūnai, kurie buvo atleisti dėl juos kompromituojančių aplinkybių. Darytina išvada, kad šios tarnybos naudojami nesąžiningais policijos pareigūnais, kad pridengtų savo neteisėtą veiklą. Tyrimo duomenų analizė rodo aukštą privačių saugos tarnybų darbuotojų padarytų sunkių nusikaltimų lygį laisvu nuo darbo metu, pavyzdžiui, jie įtraukiami į neteisėtų operacijų vykdymą, skolų išmušinėjimą iš komercinių struktūrų oponentų, kriminalinių grupuočių santykių aiškinimąsi ir pan. Tokie neigiami privačių saugos struktūrų veiklos standartai yra praktiškai visose privačios teisėtvarkos srityse ir tai liudija atlikti jų veiklos tyrimai.

Minėti faktai įtikinamai patvirtina būtinumą nustatyti privačių saugos struktūrų veiklos kontrolę ir priežiūrą, kurią įgyvendintų valstybė ir jos teisėtvarkos institucijos (visų pirma teisės pažeidimų prevencijos srityje, atrenkant kadrus, tikrinant, kaip laikomasi šaunamųjų ginklų ir specialiųjų priemonių įsigijimo, apskaitos, saugojimo, nešiojimo ar naudojimo taisyklių). Svarbiausia privačios policijos sistemos problema ta, kad viešieji subjektai nėra parengę ir įgyvendinę privačios saugos veiklos kontrolės mechanizmo, kuris leistų nustatyti veiklos standartus. Jais remdamosi minėtos tarnybos galėtų vykdyti savo funkcijas, o kontroliuojanti posistemė sėkmingai prižiūrėtų privačios teisėtvarkos sritį.

2.3. Privačios saugos rinkos problemos

Privačių teisėtvarkos institucijų integravimosi procesas bei privačios saugos rinkos funkcionavimas negali tinkamai vykti ne tik dėl ekonominių, organizacinių, politinių, teisinių, bet ir dėl konceptualių problemų. Privačios saugos rinka beveik netyrinėta Lietuvos mokslininkų ir praktikų, tačiau Vakarų Europoje, JAV, Kanadoje ir Australijoje atlikta nemažai taikomųjų mokslinių tyrimų šioje srityje. Pirmieji tyrimai buvo atlikti T. Claytono [15] Didžiojoje Britanijoje 1967 m. Jis pabrėžė tranzitinių krovinių lydėjimo apsaugos funkcijos perdavimą privačioms saugos struktūroms. Gana reikšmingas tyrimas buvo atliktas JAV 1971 m., kada du mokslininkai – J. Kakalikas ir S. Wildhorns [16] – įrodė, jog tvarkos palaikymo (teisėtvarkos) funkcijos valstybės būtų vykdomos efektyviai, jei jos būtų perduotos privačioms saugos struktūroms, t. y. *privatizuotos*. Vėliau šį tyrimą vykdė W. C. Cunninghams, T. Tayloras [17], J. J. Strauchsas, C. W. Van Meteris [18] ir kiti mokslininkai. Labiausiai pavykęs akademinis tyrimas privačios saugos srityje, kuris vykdomas ir šiuo metu, buvo pradėtas Kanados kriminologų P. C. Stenningo ir C. D. Shearingo [19]. Jo metu įrodinėjama, kad šiuolaikinė privati sauga taip išsiplėtė, kad galėtų būti alternatyva viešajai policijai teikiant tvarkos palaikymo ir saugumo paslaugas visuomenei (jie įrodo, kad valstybėje gali funkcionuoti privati policija).

Šiandien privačios saugos rinkos problemos aktualios daugelyje užsienio valstybių, taip pat ir Lietuvoje, nes susiklosčiusi apgailėtina padėtis (dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių policijoje ir kitose teisėtvarkos institucijose leidžia privačioms saugos struktūroms užimti nišą asmens, jo turto, viešojo saugumo užtikrinimo ir tvarkos apsaugos srityje. Privačios saugos rinkos plėtra vyksta lėtai, o kartais susidaro įspūdis, jog šis procesas sąmoningai stabdomas norint išlaikyti administracinius–komandinius įgaliojimus kai kurių privačių subjektų atžvilgiu.

Privačių saugos struktūrų teisinio statuso, veiklos tikslų ir krypčių apribojimais nulėmė pagrindines saugos rinkos problemas:

1) valstybės politika privačių saugos struktūrų atžvilgiu. Vyriausybė nevykdo jokios privataus saugos sektoriaus kūrimo ar rėmimo politikos. Valstybės valdymo ir vietos savivaldos institucijos praktiškai nenumato priemonių pagalbai teikti ir palaikyti privačias saugos tarnybas, ypač joms kuriantis, sprendžiant organizacinius, patalpų, lengvatinio kredito suteikimo, informacinio aprūpinimo ir kitus klausimus. To padarinys yra tai, kad lėtai plečiasi fizinės saugos bei centralizuoto stebėjimo paslaugų rinka. Privačios saugos struktūros galėtų įsitraukti į detektyvinę veiklą, saugios aplinkos užtikrinimą, konvojavimą ir kalėjimų saugos bei kitas sritis;

2) konkurencija su policijos tarnybomis. Šis reiškinys egzistuoja nuo pat privačių saugos struktūrų susikūrimo. Nieko baisaus, kai konkuruoja dvi privačios saugos tarnybos, tačiau kai reikia konkuruoti su viešuoju subjektu, vykdančiu komercinę saugos funkciją, pažeidžiami laisvosios rinkos principai. Jau trijų Vyriausybių programose ir vykusių policijos reorganizacijų metu buvo pabrėžiama, kad policijai reikia atsisakyti komercinės funkcijos. Šiuo tikslu buvo priimtas naujas policijos veiklą reglamentuojantis įstatymas, kuriame neliko šios funkcijos, tačiau policijos organizacinėje struktūroje veikia subjektas, vykdamas saugos funkcijas sutarčių su klientais pagrindu, turi viešuosius įgaliojimus, išlaiko valstybės monopoliją privačioje saugos rinkoje ir neleidžia pasireikšti privačiai komercinei iniciatyvai;

3) sisteminio bendradarbiavimo su policijos įstaigomis nebuvimas (išskyrus licencijavimo ir kontrolės sritis). Policija į privačias saugos struktūras žiūri kaip į potencialai nusikalstamas, nekompetingas, paperkamas ir nepatikimas institucijas [20]. Bendradarbiavimo sutartis su 10 privačių saugos tarnybų ir 5 jų filialais yra pasirašę tik 8 šalies miestų ir rajonų policijos įstaigų. Bendradarbiavimas, kuris suprantamas ir vykdomas mūsų valstybėje, skiriasi nuo kitų valstybių analogiškos bendradarbiavimo veiklos. Šiandien deklaruojama, kad bendradarbiavimas duoda naudos ir policijai, ir privačiai saugos tarnybai, tačiau ta nauda yra tikslingai nukreipta į asmeninius interesus (policija naudojasi gera proga vykdyti savo funkcijas nemokamai kitų sąskaita, o privačios saugos tarnybos drąsiai jaučiasi vykdydamos savo pareigas, turėdamos „viešąjį sargą“). Toks bendradarbiavimas ne tik pažeidžia viešuosius ir privačius interesus, bet kelią didelį pavojų atliekamų paslaugų kokybei. Bendradarbiavimas būtų veiksmingas, jei privačios saugos struktūros tam tikrais etapais būtų įtrauktos į situacinę nusikalstamumo prevenciją nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis, o bendradarbiavimo formos ir metodai būtų įtvirtinti atskiru teisiniu reglamentu;

4) privačių saugos struktūrų izoliacija. Privati saugos rinka veikia savarankiškai, todėl joje pasireiškia ne tik teisiniai, bet organizaciniai (specialybiniai) trūkumai: jų strategija ir taktika nekoordinuojamos, praktiškai nesureguliuota pajėgų ir priemonių naudojimo tvarka, nenustatyta darbuotojų mokymo, atrankos ir kvalifikacijos kėlimo tvarka, nenumatyti veiklos standartai ir pan. Pavyzdžiui, JAV jau nuo 1976 m. veikia privačių teisėtvarkos institucijų pareigūnų etikos ir privačių teisėtvarkos institucijų vadovų etikos kodeksai.

Šios ir kitos problemos jau ne vieną kartą buvo minėtos ir pabrėžtos mokslinėse–praktinėse konferencijose¹, vykdomosios valdžios ir vietos savivaldos institucijų, teisėtvarkos institucijų atstovų pasisakymuose, buvo priimta daugybė sprendimų ir rekomendacijų šalinant šiuos sunkumus, kuriant privačių saugos struktūrų veiklą koordinuojančias komisijas, tačiau dauguma šių priemonių buvo tik deklaratyvaus pobūdžio, o svarbiausia – niekas rimtai neatsakė už jų nuoseklų ir tinkamą įgyvendinimą.

Kiekvienoje valstybėje skatinamos ir visuomeninės, ir privačios tvarkos palaikymo formos, nes privačios teisėtvarkos subjektai šalia policijos vykdo visuomenei naudingą ir reikalingą funkciją. Šiuolaikinių privačių teisėtvarkos subjektų teikiamų paslaugų pobūdis ir mastas

¹ Privačios saugos rinkos plėtros, privačių saugos struktūrų veiklos teisiniai, praktiniai bei policijos funkcijų privatizavimo klausimai buvo nagrinėjami 1999 m. lapkričio 17–18 d. vykusioje „I–joje Lietuvos asmens ir turto saugos specialistų konferencijoje“ ir 2001 m. spalio 11 d. vykusioje „II–joje Lietuvos asmens ir turto saugos specialistų konferencijoje“, kurios buvo organizuotos privačių saugos verslo atstovų, taip pat Lietuvos teisės universiteto Policijos teisės katedros organizuotose tarptautinėse mokslinėse–praktinėse konferencijose „Europa vienijasi: policija žmogaus ir visuomenės saugumo užtikrinimo srityje“ (1999 m. spalio 20–21 d.) bei „Šiuolaikinė policijos teisė: genėzė ir raidos perspektyvos“ (2001 m. lapkričio 8 d.).

taip pasikeitė, kad joms galėtų būti suteiktas savarankiškas įstatymais paremtas pagrindas. Vyriausybė turi perorientuoti skirtingų institucijų, įtrauktų į teisėtvarkos palaikymo sritį, funkcijas. Tai leistų atpažinti ir išskirti, kuriems subjektams ir kuriose srityse galima suteikti monopoliją, ir kurie galėtų konkuruoti vykdydami savo funkcijas.

Privačios saugos rinkos ir jos problemų atsiradimas sukėlė nemažai mokslininkų bei politikų ginčų ir diskusijų, todėl atsirado poreikis juos tyrinėti. Tokiu atveju teisėtvarkos palaikymo sistemos pasikeitimai bus visiškai suprasti ir tinkamai įvertinti per pastaruosius metus, o tai leistų privačioms saugos struktūroms integruotis į teisėtvarkos palaikymo sistemą.

Išvados

1. Lietuvoje vykstantys socialiniai–ekonominiai pokyčiai reikalauja ne tik koordinuoti ekonomines reformas, nukreiptas į rinkos mechanizmo kūrimą, nuosavybės santykių transformaciją, verslo plėtrą, bet ir piliečių teisių ir laisvių apsaugos stiprinimą, saugios aplinkos užtikrinimą. Teisėtvarkos palaikymo procesas reformuojamas, todėl privačių saugos struktūrų vaidmuo užtikrinant saugią aplinką tampa vis svarbesnis. Būtinumas šias struktūras integruoti į teisėtvarkos palaikymo sistemą skatinamas objektyviais dėsningumais, nes nauji rinkos santykiai negali plėtotis netaikant naujų saugos formų ir metodų.

2. Privati sauga – tai veiklos procesas, nukreiptas į fizinių ir juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, taip pat ir kitų specialiai šiam tikslui nustatytų paslaugų teikimą, kurį įgyvendina nevalstybiniai subjektai, veikiantys sutarčių pagrindu. Privati ir viešoji policija skiriasi veiklos pobūdžiu, teisiniais santykiais, suteiktais įgaliojimais, reguliuojamais teisės aktais ir veiklos kryptimis.

3. Pasikeitimai valstybėje ir visuomeniniame gyvenime, vertybių perorientavimas, naujų rinkos santykių atsiradimas, informacinės visuomenės kūrimasis tapo priežastimi kurtis naujai teisėtvarkos institucijai – privačiai policijai. Tai paaiškinama naujų socialinių reiškinių vyravimu demokratinėje visuomenėje – laisva saugos paslaugų rinka ir teisėtvarkos funkcijų privatizavimu.

4. Privačių teisėtvarkos institucijų veiklos veiksmingumas priklauso nuo privačių saugos tarnybų teisinį statusą apibrėžiančių sąlygų bei tinkamo teisinio reguliavimo mechanizmo kūrimo, kuriame būtų apibrėžti teisiniai reikalavimai įgyvendinant asmens, viešojo saugumo užtikrinimo ir tvarkos apsaugos nuostatas.

5. Privati saugos rinka Lietuvoje negali tinkamai plėstis dėl valstybės politikos privačių saugos struktūrų atžvilgiu, konkurencijos su kai kuriomis policijos tarnybomis, bendradarbiavimo su policijos įstaigomis principų neįtvirtinimo bei saugos struktūrų izoliacijos. Vykdydamos socialinę kontrolę turi dalyvauti ne tik policija, pavieniai asmenys, bet ir gerai organizuotos privačios saugos struktūros, kurios efektyviai teiktų aukštos kokybės paslaugos funkcijas, būtų atsakingos ir tinkamai reguliuojamos.

LITERATŪRA

1. **Ališauskas A.** Saugaus verslo vaidmuo privataus ir viešojo saugumo užtikrinimo procese // Seminaro „Asmens ir turto saugumas Vilniaus senamiestyje“ pranešimai. – Vilnius, 1999.
2. **George B., Button M.** Private Security. – Leicester: Perpetuity Press, 2000. Vol. 1.
3. **Johnston L.** The Rebirth of private policing. – London: Routledge, 1992.
4. **Ericson R. V. and Haggerty R. D.** Policing in Risk Society. – Oxford: Clarendon Press, 1997.
5. **Jones T. and Newburn T.** Private security and public policing. – Oxford: Clarendon Press, 1998.
6. **Noaks L.** Private Cops on the Block: A Review of the Role of Private Security in Residential Communities // Policing and Society: An International Journal of Research & Policy. 2000. Vol. 10.
7. **Inciardi J. A.** Criminal Justice (6th ed). – Harcourt Brace College Publishers, USA. 1999.
8. **Mančinskas Č.** Policija Lietuvoje 1918–1940 metais: mokymo leidinys. – Vilnius: LTU, 1998.

9. **Lietuvos** policija: įstatymų ir tvarkos tarnyboje. – Čikaga, 1974.
10. **Kalesnykas R.** Kai kurios policijos funkcijų privatizavimo problemos Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. – Vilnius, 2001. T. 19(11).
11. **Крысин А. В.** Частные сыскные и охранные агентства за рубежом: практика создания, функционирования и подбора кадров. – Екатеринбург, 1992.
12. **George B. and Button M.** The case for regulation // International Journal of Risk, Security and Crime Prevention. 1996. Vol. 1. No. 1.
13. **Jones T. and Newburn T.** How big is the private security industry? // Policing and Society. 1998. Vol. 5.
14. **Button M.** Beyond the public gaze: The exclusion of private investigators from the British debate over regulating private security // International Journal of the Sociology of Law. 1998. Vol. 26. No. 1.
15. **Clayton T.** The Protectors. – Oldbourne, London, 1967.
16. **Kakalik J. and Wildhorn S.** Private police in the United States, findings and recommendations. Vol. 1; The private police industry: Its nature and extent. Vol. 2; Current regulation of private police: Regulatory agency experience and views. Vol. 3; The law and private police. Vol. 4; Special purpose public police. Vol. 5. Government Printing Office. – Washington, 1971.
17. **Cunningham W. C. and Taylor T.** Private security and police in America. The Hallcrest Report. – Portland: Chancellor Press, 1985.
18. **Cunningham W. C., Strauchs J. J. and Van Meter C. W.** Private security trends 1970–2000. Hallcrest Report II. – Stoneham: Butterworth–Heinemann, 1990.
19. **Shearing C. D. and Stenning P. C.** Modern private security: Its growth and implications. Crime and Justice: An annual review of research. – Chicago: University of Chicago Press, 1981. Vol. 3.
20. **Stenning P. C.** Private police and public police: Toward a redefinition of the police role. – Ottawa: Canadian Police College, 1989.

Possibilities to Integrate Private Policing in the System of Law and Order

Dr. Raimundas Kalesnykas

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article analyses the possibilities of integration of private policing service in the system of law and order in Lithuania. Private police, private security, private law and order are metaphorical notions, which aim at emphasizing the existence of private policing services. The emerging market of private policing is related to the inability of the police to guarantee security needs of all participants of the market.

The article analyses the input of private structures to realization of the functions of law and order, development and spread of these institutions, major requirements of legal regulation, whereas comparative method is employed to show its relation to functions carried out by the police. The main problem, which hinders appearance of private policing service in Lithuania is the absence of relevant legislation. In order to disclose the problem the author highlights the importance of private policing services in law and order. Analysed are the genesis of private police services, relevant legal norms and possibilities to systemize them, the order of possible licensing and control. Efficiency of these institutions depends on the legislation, which defines its status, including legal requirements, which help to realize provisions ensuring public security and public order.

The author draws a conclusion that private policing services can not appropriately develop with due to policy of the state towards private policing services, competition with some of polices services, non-existence of principles of cooperation with the police and isolation of security structures. It's not only the police and separate individuals, who should take part in the sphere of social control, but also well organized private security structures, which could guarantee high quality services and would be legally responsible and appropriately regulated.

